

І. О. Жуковська

*викладач-методист, викладач циклової комісії харчових технологій
ВСП «Фаховий коледж харчових технологій та підприємництва
Дніпровського державного технічного університету»
м. Кам'янське, Дніпровська область, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. *Стаття присвячена актуальній проблемі підвищення ефективності дистанційного навчання. Метою роботи є дослідження психолого-педагогічних прийомів підвищення навчальної мотивації здобувачів освіти під час дистанційного навчання. У статті розглядається роль педагога, який супроводжує процес дистанційного навчання, та специфіка взаємодії педагога зі здобувачами освіти за допомогою комп'ютерних технологій. Систематизовано основні деструктивні чинники, що знижують рівень навчальної мотивації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних освітніх технологій. Зазначається, що стимулювання педагогом навчальної мотивації здобувачів освіти детермінує їхню пізнавальну діяльність, пробуджує навчальну активність. Показується роль прямого і зворотного зв'язку у взаємодії педагога і здобувачів освіти за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Наводяться психолого-педагогічні прийоми підвищення навчальної мотивації, застосовні в умовах віртуального спілкування зі студентами. У висновку підкреслено важливість і необхідність професійного вдосконалення педагогів у сфері освоєння і застосування всіх ресурсів системи дистанційного навчання.*

Ключові слова: *дистанційне навчання, навчальна мотивація, прямий і зворотній зв'язок взаємодії, психолого-педагогічні прийоми.*

Існують десятки різних визначень поняття «дистанційне навчання». Від простого, типу: «Дистанційне навчання – це навчання на відстані з використанням інформаційних комп'ютерних технологій», до більш складних, які вказують на суттєві особливості процесу: «Дистанційне навчання – це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі» [1]. Дистанційне навчання широко використовується по всьому світу. У зв'язку з цим завданням цього дослідження є аналіз проблеми навчальної мотивації здобувачів освіти під час дистанційного навчання, а також пошук способів підвищення мотивації навчання за допомогою опосередкованого комп'ютерними технологіями педагогічного спілкування.

Система дистанційного навчання являє собою багатofункціональну, керовану, соціальну, цілісну, відкриту, педагогічну систему, що саморозвивається. Ефективність цієї системи навчання, як і традиційної системи освіти, тісно пов'язана з внутрішньо-особистісними особливостями здобувачів освіти, серед яких найважливіше місце посідає навчальна мотивація, яка детермінує діяльність здобувачів освіти та стимулює їхню навчальну активність.

Проблема мотивації є однією з ключових у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях, оскільки саме вона запускає, спрямовує і підтримує активність здобувачів освіти стосовно навчальної діяльності. Мотиви навчання прямо впливають на інтенсивність освітньої діяльності, а також на її регулярність. Освітні умови без внутрішньої активності самого суб'єкта навчальної діяльності є ситуація потенційна. Під час навчальної діяльності в мотиваційній сфері здобувача освіти виокремлюються мотиви, що включають ставлення до професії, навчальної діяльності, навчальних дисциплін і до освітнього процесу загалом.

Високий рівень навчальної мотивації може сприяти розвитку здібностей, що формуються і проявляються в навчальній діяльності. Крім цього, успішне досягнення навчальних цілей детерміновано наявністю стійкої навчальної мотивації, тому навчання можна розглядати як процес, зумовлений взаємодією зовнішніх і внутрішніх мотивів здобувача освіти.

Освітня діяльність є однією з найскладніших видів діяльності людини. Сучасна система освіти висуває як основну мету особистісний розвиток того, хто навчається, стимуляцію потреби в саморозвитку та самовдосконаленні. Застосування дистанційних освітніх технологій змінило загальноприйняте

розуміння ролі педагога й здобувача освіти: в умовах традиційної системи навчання спілкування педагога з тими хто навчається має безпосередній характер. До завдань педагога входить змістовна підготовка навчальної інформації, допоміжних матеріалів, нотаток і завдань, іншими словами, педагог управляє практично всіма сторонами навчання.

Дистанційне навчання, навпаки, не передбачає особистого контакту учасників освітнього процесу. Роль педагога має, скоріше, пасивний характер, тоді як здобувачі освіти беруть на себе активну роль. Комунікація педагога і тих хто навчається здійснюється за допомогою інформаційних технологій, здобувачі освіти самостійно визначають порядок вивчення матеріалу, обирають методи осмислення і засвоєння навчального матеріалу, регулюють швидкість і рівень складності виконуваних завдань. У ситуації відсутності актуальної взаємодії та постійного контролю з боку викладача здобувач освіти постає перед необхідністю істотної активізації свого власного потенціалу суб'єктності. Він має багато чого робити самостійно, без керівних і контролюючих впливів з боку викладача, поза контактом з ним.

У зв'язку з тим, що дистанційні освітні технології передбачають високий ступінь активності та самостійності тих, хто навчається, викладачам слід надати можливість здобувачам освіти прийняти цю нову роль і, за можливості, стимулювати їхній навчальний інтерес. Світові дослідження показують, що система дистанційного навчання може бути не тільки джерелом підвищеного інтересу здобувачів освіти до процесу навчання, а й чинником, що мотивує педагогів на освоєння і впровадження дистанційних технологій у навчальний процес. Методи дистанційного навчання надають педагогам нові можливості, принципово інші освітні інструменти та ресурси навчання.

У здобувачів освіти під час дистанційного навчання практично відсутня можливість безпосереднього спілкування з викладачем та іншими здобувачами освіти. При цьому дистанційні технології мають низку переваг:

- доступ до ширшого кола тих, хто навчається;
- можливість залучення зовнішніх фахівців, педагогів, які не мають можливості проводити заняття в режимі online;
- об'єднання в одному освітньому середовищі здобувачів освіти із різних соціальних, культурних і економічних груп;
- надання можливостей для навчання здобувачам освіти, які не можуть відвідувати освітній заклад;
- надання нових можливостей для навчання: організація веб-конференцій, обмін миттєвими повідомленнями, ведення блогів, обмін матеріалами;
- розвиток технологічного мислення та формування інформаційно-комунікативної компетентності здобувачів освіти [4].

Мотивація здобувачів освіти до освоєння та використання дистанційних освітніх технологій пов'язана з такими психолого-педагогічними чинниками: наявність здатності планувати та виділяти час на навчання, наявність власної стратегії навчання, здатність розуміти навчальний матеріал, організованість та самодисципліна, можливість взаємодіяти з іншими учасниками дистанційного навчання. Посилення кожного з перелічених чинників призводить до значного підвищення загальної мотивації здобувачів освіти до навчання, що допомагає їм успішно здійснювати навчальну діяльність [2].

Здобувачі освіти, які навчаються за допомогою дистанційних технологій, потребують керівництва і підтримки в процесі навчання. Вони мають у своєму розпорядженні невелику кількість часу, щоб ознайомитися й освоїти принципово новий спосіб навчання на відстані, тому система дистанційного навчання має враховувати необхідність підвищення мотивації здобувачів освіти й задоволення їхніх потреб не тільки в плані змісту навчальних матеріалів, а й у плані надання можливості взаємодіяти з іншими здобувачами освіти та викладачами.

У традиційній системі навчання педагог може орієнтуватися на ознаки зацікавленості здобувачів освіти : швидкість їхнього включення в групову роботу, готовність до виконання завдань, наявність запитань за темою заняття, участь у дискусіях, висловлення своєї точки зору. В умовах дистанційної освіти процес навчання вимагає вже сформованої мотивації тих хто навчається, а також наявності в них навичок планування, самостійного вивчення та аналізу інформації. Крім цього, здобувачі освіти під час дистанційного навчання стикаються з іншими деструктивними чинниками, у тому числі :

- здобувачі освіти змушені розподіляти свій час і поєднувати навчання з іншими видами діяльності так, щоб жодна сфера життєвих інтересів не постраждала;
- в умовах дистанційного навчання той хто навчається, як правило, ізолюваний і мотиваційний чинник, який формується в процесі взаємодії або конкуренції з іншими студентами, відсутній;

– може також бракувати безпосередньої підтримки педагога, який своєю присутністю міг би мотивувати, підтримувати, задовольняти поточні потреби та допомагати розв'язувати проблеми, з якими студент стає стикається в процесі навчання;

– здобувачу освіти й педагогу складно знаходити спільні точки дотику життєвого досвіду, вибудувати взаємини, вступати у відкритий діалог, осягати особистість один одного;

– здобувачі освіти від самого початку мають відмінності в навчальній мотивації: в одних переважають внутрішні мотиви (прагнення розширювати свої знання, отримувати новий досвід), в інших зовнішні (досягнення авторитету в середовищі значущих людей, зацікавленість в отриманні документа про освіту для просування кар'єрними сходами тощо);

– здобувач освіти може поставати перед труднощами освоєння та використання функціональних можливостей системи дистанційного навчання.

У ситуації, коли той хто навчається здатен регулярно виділяти час для дистанційного навчання, планувати та своєчасно виконувати завдання, можна вважати, що ступінь його мотивації до навчання висока. Але відсутність постійної підтримки, а також вплив деструктивних чинників можуть стати причиною невпевненості в собі та зниження навчальної мотивації.

У роботах вітчизняних і закордонних дослідників показано ефективність застосування моделі підвищення навчальної мотивації, розробленої Дж. Келлером. Ця модель навчання охоплює чотири компоненти: увагу (збудження в учнів цікавості та інтересу), значущість (співвіднесення навчального матеріалу з особистим досвідом і потребами студента), упевненість (переконавання в наявності у студента потенціалу, необхідного для вирішення значущого завдання), задоволеність (допомога в усвідомленні власного успіху) [3]. Грунтуючись на моделі Дж. Келлера, можна сформулювати прийоми, що сприяють подоланню студентами проблемних ситуацій, а також підвищують навчальну мотивацію в процесі віртуальної взаємодії з педагогом:

1. Мотивувати здобувачів освіти, надаючи їм регулярний і своєчасний зворотний зв'язок, відповідати на запитання, зокрема, безпосередньо не пов'язані зі змістом дисципліни.

2. Стимулювати інтерактивні форми навчання.

3. Допомагати здобувачам освіти в усвідомленні власних ресурсів і цілей (як навчальних, так і життєвих), показувати їхню цінність, приймати власну допоміжну роль у процесі навчання.

4. Надавати здобувачам освіти можливість ділитися своїми цілями та навчальними інтересами з іншими студентами, допомагаючи, таким чином, усвідомлювати значущість навчання та власний рівень навчальної мотивації.

5. За можливості адаптувати навчальний матеріал відповідно до виявлених інтересів та потреб здобувачів освіти.

6. Заохочувати й зміцнювати у здобувачів освіти інтерес до процесу навчання, використовувати приклади, що мають безпосередній стосунок до попередніх знань та особистого досвіду тих хто навчається.

7. Підтримувати й підвищувати самооцінку здобувачів освіти, невпевнених у своїх силах, створювати можливість для досягнення успіху в межах наявного часу та ресурсів.

8. Підкреслювати активну роль і відповідальність здобувачів освіти за результати дистанційного навчання, показувати, що успіх є результатом їхніх особистих зусиль.

9. Організувати спільний аналіз проміжних результатів навчання здобувачів освіти, давати інформативний зворотний зв'язок, обговорювати можливості практичного застосування отриманих знань, а також шляхи саморозвитку, самовдосконалення. Усвідомлення результативності власної праці породжує задоволеність здобувачів освіти, тому слід заохочувати якісне виконання завдань у межах курсу.

Регулярний контакт із педагогом і здобувачами освіти в рамках освітньої програми, що реалізується в режимі прямого і зворотного зв'язку, дає змогу підтримувати високий рівень навчальної мотивації.

Насамкінець зазначимо, що в процесі проведеного дослідження було здійснено аналіз проблеми мотивації здобувачів освіти, які навчаються за допомогою дистанційних освітніх технологій.

Успіх дистанційного навчання залежить не тільки від правильно підібраної навчальної програми та логічно вибудованих методів надання навчальної інформації, а й від рівня зацікавленості та сформованості навчальної мотивації здобувачів освіти.

Система дистанційного навчання передбачає наявність у здобувачів освіти суб'єктної позиції, що характеризується свідомим і активним діяльним ставленням до своєї освіти й саморозвитку. Основними напрямками впливу педагога на мотиваційну сферу тих хто навчається є такі: привернення уваги здобувача освіти, допомога в усвідомленні важливості та значущості навчання, підтримка впевненості в собі, стимулювання почуття задоволеності навчальною діяльністю.

Запропоновані прийоми стимулювання навчальної мотивації можуть бути використані педагогами в процесі віртуальної взаємодії зі здобувачами освіти. Їх застосування сприятиме формуванню та підтримці високого рівня навчальної мотивації, а також допоможе знизити вплив деструктивних чинників, що ускладнюють процес дистанційного навчання.

Опосередковане комп'ютерними технологіями спілкування педагога і здобувачів освіти здатне активізувати інтерес тих хто навчається, підтримувати достатній рівень навчальної мотивації протягом усього періоду навчання. У зв'язку з цим актуальним залишається питання про підвищення педагогічної компетентності у вирішенні професійних завдань засобами системи дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дистанційна освіта. *Вища освіта*. URL: <http://vz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro> (дата звернення 21.11.2023).
2. Дробот О. В. Мотивація студентів до дистанційного навчання в умовах пандемії. *Педагогіка та соціальна робота*. 2020. № 1 (51) – URL: <http://psysocwork.onu.edu.ua/article/view/225378> (дата звернення 03.12.2023).
3. Просіна О. Варіативні моделі професійного розвитку керівників закладів позашкільної освіти в умовах відкритої освіти. *Джерело педагогічних інновацій. Освітні інновації в позашкільній освіті: сучасний погляд, практика та перспективи впровадження*. 2022. № 1(37). с. 42–52. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/734354> (дата звернення 06.12.2023).
4. Шевчук Г. І. Дистанційне навчання у вищій школі: переваги, недоліки, перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 79 том 2.2021. – URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34659> (дата звернення 15.11.2023).
5. Шемигон Н. Ю. Фактори, що впливають на результативність студентів під час дистанційного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 87. 2022. – URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38087> (дата звернення 20.11.2023).

I. Zhukovska. Increasing the learning motivation of students in distance learning. – Article.

Summary. *The article is devoted to the actual problem of increasing the effectiveness of distance learning. The aim of the work is to study psychological and pedagogical methods for increasing the learning motivation of students in distance learning. The article discusses the role of the teacher who accompanies the process of distance learning and the specifics of the teacher's interaction with students using computer technologies. The main destructive factors that reduce the level of educational motivation of students using distance learning technologies are systematized. It is noted that the teacher's stimulation of students' learning motivation determines their cognitive activity and awakens their learning activity. The role of direct and indirect feedback in the interaction of teachers and students with the help of information and communication technologies is shown. The psychological and pedagogical methods of increasing learning motivation, applicable in the context of virtual communication with students, are presented. The conclusion emphasizes the importance and necessity of professional development for teachers in the field of mastering and using all the resources of the distance learning system.*

Key words: *distance learning, learning motivation, direct and feedback interaction, psychological and pedagogical methods.*